

ภูมิหลังของฮ่องกง

ที่มาของอาณานิคมฮ่องกง¹

ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอังกฤษ เริ่มต้นขึ้นในศตวรรษที่สิบหก เมื่ออังกฤษมีการเดินเรือเพื่อสำรวจดินแดนต่าง ๆ ตามลัทธิพาณิชย์นิยม (Mercantilism) เพื่อแสวงหาทอง เงินแท่งและตลาด สำหรับสินค้าของอังกฤษ คือ ผ้าฝ้าย ปรากฏว่า เรืออังกฤษถึงฝั่งทะเลจีนเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ.1637 โดยมีเจมส์ เวคเคลล์ เป็นกัปตัน ต่อจากนั้น ทางอังกฤษได้ทำการค้าขายได้ที่ เอ็มโหมิง (เซี่ยงหนิง) หรือไต้หวัน จนถึงปี ค.ศ.1715 บริษัทอีสต์อินเดีย จึงได้รับอนุญาตให้เปิดคลังสินค้าขึ้นที่กวางโจว บริษัทอีสต์อินเดียได้รับอำนาจพิเศษจากรัฐบาลอังกฤษให้ผูกขาดการค้าในตะวันออกทั้งหมด ที่สำคัญ คือ การค้ากับอินเดียและจีน ขณะเดียวกันก็ทาหน้าทีล่าอาณานิคมไปด้วย ต่อมาในปี ค.ศ.1757 จักรพรรดิเฉียนหลงเลือกเอากวางโจวเป็นเมืองท่าเปิดให้แก่ต่างชาติ ต่อมาในปี ค.ศ.1760 จึงได้มีการออกกฎหมายให้จัดตั้ง "โค-หัง" ขึ้นมาในรูปของบริษัท มีหน้าที่รับผิดชอบในการค้าขายกับพ่อค้าชาวต่างชาติ

จักรพรรดิเฉียนหลงเองไม่สนพระทัยในเรื่องค้าขายใด ๆ กับต่างชาติเลยดังปรากฏในพระราชสาส์นที่มีไปถึงพระเจ้ายอร์จที่สามแห่งอังกฤษเมื่อปี ค.ศ.1796 ดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน อ.วลาดีกอร์ช, นามแฝง, ผู้แปล, สงครามฝิ่น (กรุงเทพมหานคร: สดาร์คอมพิวกราฟิคเพรส 2521), หน้า 1-125 ; สมบูรณ์ ธรรมครองอาตม์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520), หน้า 37-44 และ ทวีปวรดิถ, ประวัติศาสตร์จีนจากสงครามฝิ่นถึงปฏิวัติซินไฮ่ (กรุงเทพมหานคร: ยุคใหม่, 2524), หน้า 47-76

"...เรามีทุกอย่างทุกอย่างอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไม่เห็นว่ามีสิ่งต่าง ๆ ใหม่ๆ จะแปลกหรือเข้าใจคิดประดิษฐ์ขึ้นมาจะมีมูลค่าอะไรเลย และผลิตผลที่ติดกรรมจากประเทศของท่านก็ไม่ใช่ประโยชน์เลยด้วย"²

"...โดยที่อาณาจักรจีนของเรามีสรรพสิ่งอยู่อย่างล้นเหลืออยู่แล้ว ภายในอาณาเขตของเราไม่เคยขาดแคลนสิ่งใด ๆ จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะรับเอาผลิตผลจากที่ติดกรรมของคนป่าภายนอกเข้ามาเพื่อแลกเปลี่ยนกับผลิตผลของเรา แต่ในเมื่อ ชา ไซม และเครื่องลายครามซึ่งอาณาจักรจีนของเราผลิตขึ้นนั้นเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดสำหรับประชาชนชาติยุโรปทั้งหลายรวมทั้งท่านเองด้วย เราจึงอนุญาตให้จัดตั้ง โคะ-หัง ขึ้นที่กวางโจวเพื่อท่านจะได้สิ่งที่ท่านต้องการ"³

เหตุผลที่ชนชั้นปกครองศักดินาของจีนไม่ต้องการผลิตผลจากต่างประเทศนั้น นอกจากจะถือว่า อาณาจักรของตนมีสิ่งสมบูรณ์อยู่แล้ว ยังเป็นด้วยเหตุผลที่ชนชั้นปกครองศักดินาของจีนหวาดกลัวความเปลี่ยนแปลงและความคิดใหม่ ๆ ที่อาจมีขึ้นมาจากการติดต่อกับภายนอก อีกทั้งประชาชนผู้ทำงานส่วนใหญ่ของจีนไม่ต้องการผลิตผลต่างประเทศ ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจสังคมของจีนโดยส่วนรวมเป็นเศรษฐกิจธรรมชาติ ประกอบด้วยการทำงานของเอกชนกับช่างฝีมือภายในครัวเรือน ครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานของการผลิตแบบชาวนา เลี้ยงผ้าและของใช้ที่จำเป็นประจำวันแทบทั้งหมดล้วนผลิตขึ้นเองภายในครัวเรือน จึงไม่มีความต้องการสินค้าที่เป็นผลิตผลจากที่ติดกรรมของทุนนิยมต่างชาติ และที่สำคัญชาวนาไม่มีเงินมากเหลือพอที่จะซื้อ เพราะพวกเขาต้องขายผลิตผลต่าง ๆ ที่ทำขึ้นเองเพื่อที่จะได้เงินมาชำระค่าเช่าที่ดินและภาษีต่าง ๆ ที่เป็นภาระหนักอยู่แล้ว จึงเป็นการยากที่ยังกฤษฎะจะทุ่มสินค้าของตนเข้ามาในตลาดจีน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²Franz Schurmann and Orville Schell, eds., Imperial China (Sussex: Penguin, 1968), pp. 102-103 อ้างถึงใน ทวีป วรดิลก ประวัติศาสตร์จีนจากสงครามฝิ่นถึงปฏิวัติซินไฮ่ (กรุงเทพมหานคร: ยุคใหม่, 2524) หน้า 53

³เพ็งอ๋าง, หน้า 53

อังกฤษเอง เป็นประเทศแรกในโลกที่พัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมขึ้นมาก่อนประเทศใด ๆ กล่าวคือ มีการปฏิวัติของชนชั้นกรรมพิตั้งแต่กลางศตวรรษที่สิบเจ็ดเป็นต้นมา หลังจากนั้น หัตถกรรมก็ได้พัฒนามาเป็นอุตสาหกรรมเครื่องจักรอย่างรวดเร็ว นับแต่ครึ่งหลังของ ศตวรรษที่สิบแปดจนถึงต้นศตวรรษที่สิบเก้า เศรษฐกิจทุนนิยมก็ยิ่งพัฒนาอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ในปี ค.ศ. 1825 เกิดวิกฤตการณ์เนื่องมาจากการผลิตล้นตลาดขึ้นเป็นครั้งแรกในอังกฤษ ชนชั้น กรรมพิอังกฤษจึงมีความจำเป็นที่จะต้องแสวงหาลตลาดใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม เพื่อแก้ไขวิกฤตสินค้า ล้นตลาดและแสวงหากำไรต่อไปได้ ดังนั้นเมื่อได้เข้าครอบครองอินเดียไว้มั่นคงแล้ว จึงมุ่งความ สนใจมายังจีน เนื่องจากจีนมีพื้นที่กว้างใหญ่ มีทรัพยากรมั่งคั่ง และมีพลเมืองจำนวนมาก เพื่อให้ เปิดประตูทางการค้าขายกับตน อย่างไรก็ตาม ระหว่างปี ค.ศ. 1786 ถึง ค.ศ. 1829 นายทุน อังกฤษได้เดินทางมาจีนถึงแปดครั้งเพื่อขายสินค้าประเภทผ้าฝ้าย แต่ขายไม่ได้และต้องขาดทุน ทุกครั้ง การขาดทุนคงเป็นไปเช่นนี้จนถึง ค.ศ. 1827 แม้ว่าสินค้าอังกฤษจะทำกำไรขึ้นมาได้บ้าง แต่ตลาดก็ยังคงจำกัดอยู่เช่นเดิม

สำหรับความพยายามของรัฐบาลอังกฤษให้มีการติดต่อเจรจากับจีนเพื่อให้รัฐบาลแมนจู เปิดเมืองทำค้าขายให้มากยิ่งขึ้นหลายครั้งแต่ไม่เป็นผล คือ ในปี ค.ศ. 1793 ได้ส่ง ลอร์ด แมคคาร์ทนี เป็นทูตพิเศษมาคณะมาเจรจากับรัฐบาลแมนจู ลอร์ดแมคคาร์ทนีเรียกร้องให้จีนเปิด เมืองเทียนจิน (เทียนจิน) ต่งไห่ และหนิงปอ เป็นเมืองท่าเช่นเดียวกับกวางโจว และขอให้มี สถานที่ให้ชาวอังกฤษพำนักและเก็บสินค้าเกลือ ๆ เกาะโจวซาน ตลอดจนให้มีสิทธิเผยแพร่คริสต์ ศาสนาในจีนด้วย แต่รัฐบาลแมนจูปฏิเสธข้อเรียกร้องนี้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1816 รัฐบาลอังกฤษ จึงส่ง ลอร์ดแอมเฮิร์สต์ มาเจรจาอีก แต่เกิดปัญหาเรื่องการแสดงความเคารพตามประเพณีที่ ไม่เข้าใจกัน ลอร์ดแอมเฮิร์สต์ จึงไม่มีโอกาสเข้าเฝ้าจักรพรรดิ ความพยายามเปิดตลาดการค้า ของอังกฤษในจีนจึงไม่เป็นผลแต่อย่างใด ภายในอังกฤษเอง ช่วงเวลาระหว่างทศวรรษ 1820 ถึง ทศวรรษ 1830 พัฒนาการของทุนนิยมขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ ความต้องการจะเปิดตลาดจีนเพื่อขาย สินค้าก็ยิ่งมีมากขึ้น โดยนายทุนอังกฤษมีความเชื่อมั่นว่า ถ้าเปิดตลาดจีนได้ สินค้าอังกฤษจะขายได้ มากกว่าที่เคยขายได้ทั่วทั้งโลก อย่างไรก็ตาม จนถึงสิ้นศตวรรษที่สิบแปด บริษัทอีสต์อินเดียได้ซื้อขา จากจีนคิดเฉลี่ยแล้วเป็นมูลค่าถึงปีละสี่ล้านตำลึงเงิน ในขณะที่เดียวกับที่พ่อค้าอังกฤษขายสินค้าให้จีน อยู่น้อยมาก

สำหรับเรื่องฝิ่นและการค้าฝิ่นในจีน ชาวจีนรู้จักฝิ่นในฐานะเป็นยาชนิดหนึ่ง ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถังเป็นต้นมา โดยแพทย์จีนรู้จักได้จากตำรายาประเภทสมุนไพรของจีน ชาวโปรตุเกสเป็นชาวต่างชาติชาติแรกที่ได้นำเอาฝิ่นเข้าไปขายในจีน แต่ปริมาณยังน้อยมาก การสูบฝิ่นเริ่มขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่สิบเจ็ด โรงยาฝิ่นแห่งแรกมีขึ้นในไต้หวันแล้วจึงแพร่เข้าไปในแผ่นดินใหญ่ ทางจีนตระหนักถึงภัยอันเกิดจากการสูบฝิ่น จึงได้มีการประกาศกฤษฎีกาห้ามสูบฝิ่นขึ้นในสมัยจักรพรรดิหยงเจิ้งเป็นครั้งแรก เมื่อปี ค.ศ.1729 แต่เนื่องจากกฤษฎีกาฉบับนี้ไม่ได้ห้ามการขายฝิ่น และในทางปฏิบัติก็ไม่ได้มีการปราบปรามกันอย่างเข้มงวด ปริมาณฝิ่นและผู้สูบฝิ่นแต่ละปีจึงมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากอัตราปีละ 200 สั่ง (สั่งหนึ่งบรรจุฝิ่นได้ $133\frac{1}{3}$ ปอนด์) เพิ่มขึ้นปีละ 20 สั่ง จนถึงปี ค.ศ.1767 ฝิ่นที่ถูกส่งเข้าจีนมีปริมาณปีละ 1,000 สั่ง ถ้าสถานการณ์เป็นอยู่เช่นนี้ ฝิ่นก็ไม่ได้ถึงขั้นจะเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศจีนโดยรวม และการปราบปรามอย่างเฉียบขาดก็สามารถระงับยับยั้งการขยายตัวออกไปได้ด้วย แต่เนื่องจากอังกฤษ โดยบริษัทอีสต์อินเดีย ได้สั่งให้มีการปลูกฝิ่นขึ้นในอินเดียเป็นจำนวนมาก ปรากฏว่า ตั้งแต่ปี ค.ศ.1781 ฝิ่นจำนวนมหาศาลได้บรรทุกลงเรือส่งเข้ามาขายจีน และบริษัทอีสต์อินเดียได้ผูกขาดการค้าฝิ่นในตะวันออกไกลตั้งแต่ปี ค.ศ.1773 โดยในปี ค.ศ.1790 สามารถขายฝิ่นได้ปีหนึ่ง ไม่ต่ำกว่า 4,000 สั่ง เฉพาะการค้ากับจีนนั้น เดิมทีมีเพียงหนึ่งในหกของสินค้าที่อังกฤษส่งไปขายในจีนทั้งหมด แต่หลังจากที่อังกฤษใช้ฝิ่นแก้ "การเสียเปรียบดุลการค้า" แล้ว ปรากฏว่าจนถึงสิ้นศตวรรษที่สิบแปดเรือบรรทุกสินค้าของอังกฤษจากอินเดียไปจีนนั้น มีฝิ่นบรรทุกไปมากกว่าครึ่ง เกิดการค้าแบบ "สามเส้า" ขึ้น คือ อังกฤษส่งผลิตผลทางอุตสาหกรรมเข้าไปจำหน่ายในอินเดีย แล้วนำผลิตผลจากอินเดีย (ที่สำคัญคือ ฝิ่น) ไปจำหน่ายในจีน แล้วซื้อผลิตผลจากจีนส่งไปยังอังกฤษ

สิ่งที่เกิดขึ้นในจีน คือ เกิดโรคติดฝิ่นแพร่สะพัดทั่วไปทั้งราชอาณาจักรจีน จักรพรรดิฉินจิงได้ออกกฤษฎีกา เมื่อปี ค.ศ.1796 ห้ามส่งฝิ่นเข้าเป็นสินค้าเข้าประเทศอย่างเด็ดขาด ต่อมาในปี ค.ศ.1840 ได้มีกฤษฎีกาห้ามส่งฝิ่นเข้าประเทศอีกฉบับหนึ่ง ฝิ่นจึงกลายเป็นสินค้าต้องห้ามที่จะต้องลักลอบส่งกันนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และยิ่งมีการห้ามส่งเข้าประเทศ ฝิ่นที่ถูกส่งเข้าจีนกลับยิ่งมีปริมาณมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ จากปีละ 4,000 ถึง 5,000 สั่ง ปริมาณก็ยังสูงขึ้นไปอีก ตัวเลขที่แท้จริงของฝิ่นภายหลังถูกห้ามเข้าประเทศนั้นหาได้ยาก เพราะฝิ่นไม่ได้ถูกส่งเข้ามาโดยผ่านทาง

สู่ลการอีกแล้ว แต่ตามสถิติของต่างประเทศ ภายหลังปี ค.ศ.1810 ผืนที่เข้ามาในจีนมีปริมาณ 10,000 ไร่ต่อปี จากปี ค.ศ. 1820 ถึง 1830 เพิ่มขึ้นเป็น 16,000 ไร่ต่อปี และเมื่อถึงปี ค.ศ.1836 ก็มีจำนวนทั้งสิ้นกว่า 20,000 ไร่ต่อปี

การค้าฝิ่นของอังกฤษแต่เดิมกระทำโดย บริษัทอีสต์อินเดีย กับ โค-หังของจีน กระทำกันที่กวางโจว แต่หลังจากที่จักรพรรดิฉินเฉิงกั๋วก้าห้ามค้าฝิ่นในปี ค.ศ.1800 และในปี ค.ศ. 1821 ทำให้การค้าฝิ่นก่อนหน้านี้ที่กระทำกันแบบกึ่งเปิดเผย-กึ่งปกปิด ย้ายไปกระทำกันที่ เกาะหลิงตง ชองกง และที่อื่น ๆ ผลก็คือ จีนต้องเป็นฝ่ายเสียเปรียบในเรื่องการค้าอย่างใหญ่หลวง จีนต้องซื้อสินค้าจากต่างประเทศมากกว่าที่ได้ขายออกไปเป็นจำนวนมหาศาล โดยในปี ค.ศ.1828 ประมาณว่า สินค้าเข้าจากต่างประเทศเป็นเงินถึงร้อยละ 90 และเนื่องจากการซื้อขายสินค้าใช้เงินแท่งเป็นหลัก จีนจึงต้องขาดแคลนเงินแท่งอย่างร้ายแรงที่สุดและก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้น เงินแท่งหลังไหลออกไปจากจีนเป็นจำนวนมาก เฉพาะระหว่างปี ค.ศ.1832-35 เงินมีปริมาณถึง 20 ล้านออนซ์ถูกส่งไปนอกประเทศ ทำให้ราคาโลหะภายในประเทศสูงขึ้นอย่างมาก ภาวะจึงตกหนักแก่ชาวนา คือ ต้องขายข้าวปริมาณมากกว่าเดิมแต่ได้เงินเท่าเดิม และต้องจ่ายเงินให้กับเจ้าที่ดินและผู้เก็บภาษีดั้งเดิม ชาวนานับวันก็ยิ่งเดือดร้อนขึ้นทุกที ทางออกของชาวนาจีน คือ ก่อการขบถ ดังนั้นนับแต่ต้นศตวรรษที่สิบเก้าเป็นต้นมา ขบถชาวนาต่อต้านราชวงศ์แมนจูก็เริ่มขยายตัวและมีบ่อยครั้งขึ้นทุกที

ทางด้านอังกฤษ เมื่อกล่าวไรจากผืนเพิ่มพูนเป็นจำนวนมหาศาลยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ พ่อค้าอังกฤษเรียกร้องต้องการที่จะค้าขายกับจีนอย่างเสรี โดยไม่ต้องมีบริษัทอีสต์อินเดียผูกขาด รัฐบาลอังกฤษจึงออกกฎหมายยุบเลิกบริษัทอีสต์อินเดีย เมื่อ เดือนสิงหาคม 1833 แต่เดิมบริษัทอีสต์อินเดียจะบังคับให้พ่อค้าอังกฤษปฏิบัติตามระเบียบในเรื่องการค้าของจีน จึงสามารถรักษาความสงบไว้ได้ แต่เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้ยุบเลิกบริษัท และตั้งสำนักผู้ตรวจการพาณิชย์ของอังกฤษ ขึ้นแทนจึงเท่ากับเป็นการเร่งสถานการณ์ให้เกิดวิกฤติรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ตรวจการพาณิชย์ มีอำนาจพิจารณาคดีที่พลเมืองอังกฤษ กระทำผิดทางอาญาในดินแดนจีนด้วย ซึ่งเป็นการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตยของจีนโดยตรง

ต่อมาถึงปี ค.ศ.1834 ลอร์ด นาเปียร์ ผู้ตรวจการพาณิชย์ของอังกฤษ เดินทางมา
 ประจําการที่จีน พยายามดำเนินการติดต่อโดยตรงกับผู้สำเร็จราชการของมณฑลกวางตุ้งและ
 กวางซี เพื่อทำการขยายการค้าให้กว้างขวางออกไป และพยายามติดต่อกับราชสำนัก ณ
 กรุงปักกิ่งโดยตรงด้วย แต่ตามที่เป็มาเดิม ทางอังกฤษจะต้องติดต่อกับโค-หังก่อนและข้อความ
 ในหนังสือจะแสดงความเสมอภาคกันไม่ได้อย่างเด็ดขาด หนังสือจะต้องทำในรูปคำร้องเรียน แล้ว
 เสนอขึ้นตามลำดับชั้น เมื่อลอร์ดนาเปียร์ ไม่ยอมปฏิบัติตาม ผู้สำเร็จราชการจีนจึงออกคำสั่งให้
 โค-หัง และล่ามอธิบายให้เข้าใจเพื่อจะได้ติดต่อกันอย่างที่เคยเป็นมา และให้ไปอยู่ที่มาเก๊า เมื่อ
 มีธุรกิจจึงค่อยมายังกวางโจวเช่นเดียวกับชาวต่างประเทศคนอื่น ๆ ลอร์ดนาเปียร์ ไม่สนใจและ
 สั่งเรือสองลำซึ่งคุ้มกันตนมายังจีนให้แล่นเข้ามาในเขตน่านน้ำจีน แต่ถูกจีนระดมยิงจากบ้อมจนต้อง
 ถอยออกมา เมื่อ ลอร์ดนาเปียร์ ไปอยู่มากแล้ว ทางจีนก็ยินยอมให้เปิดการค้ากับชาวอังกฤษได้
 อย่างเดิม สถานการณ์การค้าจึงเป็นไปตามเดิมไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งทางอังกฤษ
 แต่งตั้งชาร์ลส์ เอลเลียต เป็นผู้ตรวจการพาณิชย์คนใหม่ พอคําชาวอังกฤษในจีนได้เรียกร้องรัฐบาล
 ของตนมอบอำนาจพิเศษให้ผู้ตรวจการพาณิชย์ และให้ความสัมพันธ์ทางการเพื่อให้มีการเจรจา
 โดยตรงกับรัฐบาลจีน และหาทางขยายท่าเรือค้าขายออกไป นอกเหนือจากเมืองกวางโจวด้วย
 และพอคําอังกฤษร้องเรียนด้วยว่า ไม่อาจปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับทั้งหมดของจีนได้ เนื่องจาก
 การค้ากับจีนทำรายได้อย่างมหาศาล ความกดดันจากพอคําจึงทำให้รัฐบาลอังกฤษส่งผู้ตรวจการ
 พาณิชย์ให้ดำเนินการหาหนโยบายในการหาทางขยายทางการค้ากับจีน โดยเหตุผลที่เคยส่งไว้เดิมว่าให้
 ปฏิบัติการโดยสันติวิธีนั้น เมื่อพอคําอังกฤษที่มณฑลกวางตุ้งไม่เห็นด้วย จึงจำเป็นต้องดำเนินการ
 ตามที่เห็นสมควรเพื่อให้การค้าได้ขยายออกไป สำหรับการติดต่อกับจีนโดยเสมอภาคนั้น ชาร์ลส์
 เอลเลียต รายงานถึงรัฐมนตรีต่างประเทศ ว่า การจะมิลิทธิเสมอภาคกับจีนไม่มีทางอื่นที่จะ
 กระทำได้นอกจากใช้กำลังทหาร

ในช่วงระยะเดียวกันนี้ จีนกำลังดำเนินการปราบปรามการค้าฝิ่นและการสูบฝิ่นอย่าง
 เขียวขาดรุนแรง ชาร์ลส์ เอลเลียต จึงได้รายงานไปยังรัฐบาลว่ากรณีพิพาทเรื่องฝิ่นนี้ไม่ เร็วก็ช้า
 จะต้องมีขึ้นอย่างแน่นอน จึงหวังว่าทางรัฐบาลอังกฤษจะได้ส่งกำลังทหารมายังตะวันออก ตั้งนั้น

ในเดือนพฤศจิกายน 1837 รัฐบาลอังกฤษจึงได้ส่งกองเรือรบมาจีน และให้มิหนำที่รักษาผลประโยชน์ของอังกฤษด้วยการให้ความช่วยเหลือผู้ตรวจการพาณิชย์

สำหรับสถานการณ์ภายในจีน ในปี ค.ศ. 1838 ทุกหนทุกแห่งภายในจีน เกิดภาวะการค้าตกต่ำ ภาษีเก็บไม่ได้ เงินหายาก ทองแท่งเสื่อมค่า เงินหายากเพราะถูกส่งออกนอกประเทศเป็นจำนวนมากจากการค้าฝิ่น สำหรับปัญหานี้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่เสนอความคิดเห็นแตกต่างกัน ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรทำให้การค้าฝิ่นเป็นการชอบด้วยกฎหมาย อีกฝ่ายหนึ่งเห็นควรห้ามการค้าฝิ่นอย่างเด็ดขาด และให้มีการเพิ่มโทษฝิ่นรุนแรงยิ่งขึ้น จักรพรรดิเต้ากวง จึงสั่งให้ผู้ว่าการและผู้สำเร็จราชการมณฑลทั่วราชอาณาจักรแสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ ปรากฏว่า ล้วนแล้วแต่ให้ห้ามการค้าฝิ่นโดยเด็ดขาด หลินเจ๋อสูย ผู้สำเร็จราชการแห่งมณฑลหูเป่ย์และหูหนาน ได้เสนอแผนกวาดล้างฝิ่นต่อจักรพรรดิ ซึ่งองค์จักรพรรดิเห็นชอบด้วย ดังนั้นในเดือนพฤศจิกายน 1838 ได้แต่งตั้ง หลินเจ๋อสูย ให้เป็นข้าหลวงใหญ่ฝิ่นอันอาจเด็ดขาดทั้งทางทหารและพลเรือนในการสอบสวนเรื่องฝิ่นที่มณฑลกวางตุ้ง หลินเจ๋อสูย เดินทางไปถึงกวางโจววันที่ 10 มีนาคม 1839

ก่อนหน้าหลินเจ๋อสูยจะเดินทางมาถึงกวางโจว ประชาชนกวางตุ้งก็ได้เคลื่อนไหวคัดค้านการค้าฝิ่น และแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวตะวันตกแล้ว เมื่อหลินเจ๋อสูยเดินทางมาถึง ได้เข้าประชุมกับผู้สำเร็จราชการ ผู้ว่าราชการมณฑลกวางตุ้ง และเรียกพ่อค้าจีนที่สังกัดโค-หัง มาประชุมเพื่อแจ้งให้ทราบถึงพระบรมราชโองการที่มีถึงพ่อค้าจีนและพ่อค้าชาวต่างชาติว่าการค้าฝิ่นผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมให้พวกโค-หังแจ้งต่อพ่อค้าชาวต่างชาติ ว่าจะต้องยอมมอบฝิ่นทั้งหมดให้แก่รัฐบาล จากนั้นก็ทำหนังสือที่ฉบับไว้ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนรับรองว่าจะไม่ค้าฝิ่นอีกต่อไป ถ้ายังลักลอบค้าฝิ่นอีกแล้วถูกจับได้จะต้องยอมให้รับฝิ่นทั้งหมด และผู้รับผิดชอบจะต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย พ่อค้าชาวต่างชาติต่าง ๆ ยินยอมตามความต้องการของจีน เพราะเห็นว่าหากคือถึงตนก็เสียประโยชน์ไปมากกว่านี้ หลินได้รวบรวมฝิ่นที่จับได้มูลค่าราว 6 ล้านตำลึงเผาทิ้งไป มีเพียงพ่อค้าอังกฤษชาติเดียวที่ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของหลิน หลินจึงสั่งปิดโรงสินค้าทั้งหมดจนกว่าจะออกใบอนุญาตให้ค้าใหม่ได้ เพราะต้องการจะตรวจจับฝิ่นในโกดังที่ยังเหลืออยู่ ซึ่งส่วนมากเป็นของพ่อค้าอังกฤษ พ่อค้าอังกฤษจึงลอบนำเรือบรรทุกฝิ่นไปจอดนอกโรงสินค้าก่อนที่หลินจะมาถึง หลินทราบเรื่องจึงสั่งล้อมโรงสินค้าอังกฤษ ยึดหนังสือเดินทางไม่ให้พ่อค้าอังกฤษ

เดินทางออกจากกวางตุ้ง และบังคับให้คนใช้กับคอมมิวนิสต์ชาวจีนลาออก เอลเลียต ผู้ตรวจการพาณิชย์อังกฤษ ซึ่งพำนักอยู่ที่มาเก๊า ก็รีบเดินทางมายังกวางตุ้ง และขอร้องให้หลินออกหนังสือเดินทางให้คนอังกฤษ แต่หลินไม่ยอมจนกว่าอังกฤษจะส่งคืนทั้งหมดให้ตน เอลเลียตตกลงใจจะข่มขู่จำนวน 20,283 สิ่ง ให้หลิน หลินได้จึงเผาผีที่อังกฤษมอบให้เผาทิ้งไป แต่ไม่ยอมยกเลิกคำสั่งปิดโรงเรียนค้ากับห้ามคนใช้และคอมมิวนิสต์ทำงานให้ชาวอังกฤษ พ่อค้าอังกฤษจะออกไปจากกวางตุ้งไม่ได้ เอลเลียตเห็นว่าจีนต้องการจะบีบบังคับเอาทรัพย์สินและชีวิต ทั้งยังจำกัดเสรีภาพเกินไป อีกด้วย จึงขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้รับส่งกำลังทหารมาช่วย เขาไม่ยอมให้พ่อค้าอังกฤษลงนามในข้อตกลงผูกมัดที่จะไม่ค้าฝิ่นของหลิน แม้ว่าหลินสัญญาว่าจะยอมให้พ่อค้าอังกฤษค้าขายกับจีนได้อีกเมื่อลงนามในข้อตกลงแล้ว เอลเลียตได้แนะนำให้ชาวอังกฤษพยายามหลบหนีออกจากกวางตุ้ง ส่วนตัวเขาเมื่อมาถึงมาเก๊า ก็เตรียมแผนการแก้ปัญห ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ปรากฏว่ากลาสีอังกฤษตีชาวจีนชื่อ หลินไวฉี เอลเลียตพิจารณาตกลงโทษเองโดยไม่ยอมส่งตัวผู้กระทำความผิดให้จีนพิจารณาตัดสิน ทำให้จีนไม่พอใจอังกฤษอย่างยิ่ง หลิน จึงสั่งตัดเสบียงอาหารที่จะส่งไปให้อังกฤษที่ฮ่องกงและมาเก๊า และเพิ่มการควบคุมการเล่นเรือในแม่น้ำเพิร์ลอย่างเข้มงวดยิ่งขึ้น เอลเลียตจึงได้ขอให้ผู้บังคับการเรือที่เพิ่งมาถึงนำเรือเล่นไปยังตำบลชวณปี ปากแม่น้ำเพิร์ล เพื่อปูให้เจ้าหน้าที่จีนตกลงเจรจา ผู้บังคับการทหารจีนจึงเตรียมพร้อม ในที่สุด วันที่ 3 พฤศจิกายน 1839 เรืออังกฤษกับเรือจีนก็เปิดการยิงตอบโต้กัน นับเป็นการเริ่มต้นของสงครามฝิ่น การสู้รบยังคงดำเนินต่อไป จีนประกาศตัดสัมพันธ์ทางการค้ากับอังกฤษ และส่งทหารเข้าสู้รบกับอังกฤษ

เหตุการณ์สงครามระยะแรกระหว่างปี ค.ศ. 1840 ถึงระยะที่สามฤดูหนาวปี ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1841 รัฐบาลอังกฤษได้แต่งตั้งให้ ยอร์ช เอลเลียต ญาติของกัปตันชาร์ล เอลเลียต มาเป็นผู้บัญชาการสูงสุดทั้งทัพบก เรือ ของอังกฤษในจีน ในปี ค.ศ. 1840 ในเดือนมิถุนายน อังกฤษก็ส่งกำลังเข้าไปยังปากแม่น้ำเพิร์ล เพื่อปิดล้อมเมืองกวางตุ้ง ชาร์ล เอลเลียต เป็นผู้ประกาศปิดล้อมกวางโจว ทั้งท่าเรือและแม่น้ำ นอกจากนี้กองทัพเรือของอังกฤษอีกส่วนหนึ่งเดินทางไปภาคเหนือ เพื่อจะไปติดต่อกับรัฐบาลปักกิ่งโดยตรง กองทัพเรือของอังกฤษได้ชัยชนะในการรบและปิดล้อมเมืองนิงโปตลอดขึ้นไปถึงแม่น้ำปะโฮ ใกล้ถึงกรุงปักกิ่ง จีซัน ผู้สำเร็จราชการมณฑลจีลี้ ผู้รักษาความปลอดภัยให้กับปักกิ่ง เมืองหลวง หากปล่อยให้กองทัพเรือของอังกฤษเดินทาง

ไปถึงกรุงปักกิ่งจะได้รับพระราชอาญา จึงได้ขอร้องให้กองเรือของอังกฤษกลับไปมณฑลกว่างตุ้ง เพื่อจะได้เจรจาตกลงกันอย่างสันติ ทางฝ่ายจักรพรรดิทรงทราบเรื่องราวจากบันทึกของ ยอร์ช เอลเลียต และรายงานของจีซาน ที่กล่าวว่า พ่อค้าชาวอังกฤษถูกหลืนแจ๋อสูยกดขี่บีบบังคับจนทาง อังกฤษทนไม่ไหวจึงยกกองทัพบุกกรุกเข้ามา และทำการปิดล้อมท่าเรือจีน พระจักรพรรดิจึงส่ง อิลิปู มาสอบสวน ปลดหลืนออกจากตำแหน่งในเดือนกันยายน 1840 และถูกเนรเทศไปยังอิตาลี ในเดือน พฤษภาคม ค.ศ. 1841 ส่วน จีซาน ได้เดินทางมายังกว่างตุ้งเพื่อปรึกษาดตกลงกับอังกฤษ ในการ เสร็จเมื่ออังกฤษไม่ได้ตามที่ขอ เรียกร้องที่ต้องการเกี่ยวกับช่องกง อังกฤษจึงเปิดการโจมตีบ้อมที่ ชวนปีในวันที่ 7 มกราคม 1841 จีซาน ตกใจกลัวว่าอังกฤษจะขยายเขตสงคราม จึงยอมลงนามใน อนุสัญญาชวนปี (Chuanpi Convention) กับ ชาร์ล เอลเลียต เมื่อวันที่ 20 มกราคม 1841 มีใจความ ที่จีนต้องยกเกาะช่องกงให้กับอังกฤษ ต้องจ่ายค่าเสียหาย เปิดเมืองท่า และให้เจ้าหน้าที่ ติดต่อกันโดยตรงในฐานะที่เท่าเทียมกัน แต่ข้อความในฉบับที่จีซานส่งไปถวายพระจักรพรรดิซึ่งปรากฏ ว่า ข้อที่ 1 มีใจความเพียงให้อังกฤษพำนักเป็นการถาวรที่ช่องกงได้เท่านั้น และจะไม่เข้าไปค้าขาย ที่อื่น ไม่ก่อความยุ่งยากส่วนข้ออื่น ๆ ข้อความคลุมเครือมาก อย่างไรก็ตามหลังการเซ็นสัญญาอังกฤษ ก็รีบเข้าไปจัดการปกครองดูแลช่องกงทันที

ข้อตกลงชวนปีที่เอลเลียตกับจีซานทำกันนั้น ปรากฏว่าไม่เป็นที่พอใจของรัฐบาลทั้ง 2 ฝ่าย คือ ทางรัฐบาลอังกฤษไม่พอใจกับผลประโยชน์ที่ได้ จึงเรียกตัวชาร์ล เอลเลียต กลับ อังกฤษ และส่ง เซอร์ เฮนรี พอททิงเจอร์ ให้มีอำนาจไปเจรจาทันที ทางฝ่ายจีนค้านว่า จีซานแม้ว่าจะเป็นผู้สำเร็จราชการของพระจักรพรรดิ แต่พระจักรพรรดิส่งไปตรวจการปฏิบัติงาน ของหลืนที่กระทำต่อชาวอังกฤษเท่านั้น ไม่มีอำนาจไปลงนามในข้อตกลงใด ๆ อันเป็นการผูกมัดจีน

เมื่อ อิลิปู รายงานไปว่าช่องกงนั้น จีซาน ยกให้อังกฤษแล้ว จักรพรรดิโกรธมาก จึงตั้งให้อูซาน มีอำนาจเต็มที่จัดกองทัพเรือกว่างตุ้งเพื่อกวาดล้างอังกฤษ ฝ่ายจีซานทราบข่าว จึงได้ส่งบันทึกไปยังจักรพรรดิว่า อังกฤษสัญญาว่าจะถอนกองเรือกลับไปอยู่แล้ว จีนไม่มีทางสู้ กองทัพอังกฤษได้จึงควรตกลงอย่างสันติ แต่ก็ไม่ได้ผล ฝ่ายอังกฤษจึงส่งกำลังระดมยิงเมืองและ เข้ายึดเมืองกว่างตุ้งไว้ได้ ต่อมากองทัพอังกฤษรุกต่อไปทางเหนือใกล้จะถึงนานกิงแล้ว แต่กองทัพ

จีน ไม่สามารถจะสู้รบกับกองทัพอังกฤษได้ จึงต้องยอมสงบศึก เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 1842 จีนถูกบังคับให้ลงนามสนธิสัญญาสงบศึกกันระหว่างผู้แทนจีนกับพอลทิงเจอร์ โดยอังกฤษเป็นผู้ยกร่าง สนธิสัญญาทั้งหมด โดยขุนนางจีนเพียงแต่ลงนามรับ สนธิสัญญานี้ คือ "สนธิสัญญานานกิง" (Treaty of Nanking 1842)

สาระสำคัญของสนธิสัญญานานกิง ปี ค.ศ.1842 มีดังนี้

1. รัฐบาลจีนยินยอมจ่ายเงินให้รัฐบาลอังกฤษ 21 ล้านเหรียญ เป็นค่าปฏิกรรมสงคราม 12 ล้านเหรียญ ค่าหนี้สินที่พ่อค้าจีน "โค-หัง" ต้องจ่ายให้แก่พ่อค้าอังกฤษ 3 ล้านเหรียญ (ระบบโค-หังเป็นอันยกเลิกตลอดไป) และค่าชดเชยในการที่ฝิ่นถูกทำลาย 6 ล้านเหรียญ
2. รัฐบาลจีนยอมยกเกาะฮ่องกงให้เป็นของอังกฤษตลอดไป เพื่อให้คนในบังคับอังกฤษได้มีท่าเรือ อยู่ซ่อมเรือที่เก็บสินค้า และอุปกรณ์การซ่อมเรือ
3. รัฐบาลจีนยินยอมเปิดเมืองกวางโจว, ฟูโจว, เอ๋หมิง, หิงปอ และเซี่ยงไฮ้ ให้เป็นเมืองท่าค้าขายห้าแห่งด้วยกัน ซึ่งอังกฤษมาตั้งคลังสินค้าได้ พ่อค้าชาวอังกฤษและครอบครัวไปมาได้โดยเสรี
4. อัตราค่าภาษีสินค้าเข้าและสินค้าออกในระดับปานกลาง และแบบเดียวกัน สำหรับสินค้าของอังกฤษนั้น จะได้มีการกำหนดภาษีสินค้าเข้าในอัตราที่แน่นอน ซึ่งเมื่อชำระแล้ว จะส่งเข้าไปภายในประเทศจีน ณ ที่ใด ๆ ได้โดยไม่ต้องเสียภาษีอีก
5. การติดต่อแลกเปลี่ยนกันผ่านทางราชการระหว่างสองชาติจะต้องเป็นไปอย่างเสมอภาคกัน
6. ให้ชนสัญชาติอังกฤษได้รับการยกเว้นไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายจีน มีสิทธิเสรีภาพนอกอาณาเขตในการพิจารณาตัดสินคดีของศาลในคดีอาญา
7. ให้อังกฤษเป็นประเทศที่อยู่ในฐานะได้รับอนุเคราะห์ยิ่ง (most favoured nation) ในบรรดารัฐที่ทำสนธิสัญญากับจีน

ตั้งแต่มีการลงนามในสนธิสัญญากงหนานกิงเมื่อ ปี ค.ศ.1842 แล้ว อังกฤษและจีน ต่างฝ่ายต่างไม่พอใจกันและกันอย่างชัดเจน โดยทางจีนพยายามบิดพลิ้วไม่ยินยอมปฏิบัติตามสนธิสัญญา ประเทศตะวันตกจึงยังไม่อาจจะมิผู้แทนทางการทูตประจำอยู่ ณ กรุงปักกิ่งได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวตะวันตกไม่อาจเข้าไปพำนักอาศัย และขยายการค้าของตนออกไปทางภาคเหนือของจีน ได้ ยิ่งกว่านี้ เรื่องที่ชาติตะวันตกทั้งสาม ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา มีความไม่พอใจอย่างยิ่ง คือ ในทางปฏิบัติรัฐบาลแมนจูไม่ยินยอมให้ชาวต่างชาติเข้าไปพำนักอาศัยและค้าขายในเมืองกวางโจว ทั้ง ๆ ที่เมืองนี้ตามสนธิสัญญาที่ได้ลงนามกันนั้น จีนต้องยินยอมให้ชาวตะวันตกเข้าไปพำนักและค้าขายได้เช่นเดียวกับเมืองเซี่ยงไฮ้ หนิงปอ เอ๋อหมิง และฟูโจว

สาเหตุสำคัญ คือ ชาวมณฑลกวางตุ้งโดยทั่วไป โดยเฉพาะในกวางโจวเมืองหลวง มีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่ออังกฤษอย่างรุนแรงมากตั้งแต่สงครามฝิ่นเป็นต้นมา รัฐบาลแมนจูเองก็เกลียดชังอังกฤษ เมื่อทางประชาชนชาวเมืองเรียกร้องมาทางรัฐบาลขออย่ายินยอมให้อังกฤษเข้ามาในเมือง รัฐบาลแมนจูจึงได้โอกาสขอยืดเวลาปฏิบัติตามสนธิสัญญาออกไปอีกสองปี ต่อมาเมื่อ เอี้ยะหมิงเซิน ขุนนางจีนซึ่งเป็นที่โปรดปรานของจักรพรรดิ ได้รับแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการมณฑลกวางตุ้ง เอี้ยะหมิงเซิน มีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือทั้งในการปราบขบถไท่ผิงอย่างทารุณโหดร้าย ยังเป็นปฏิปักษ์ต่อชาติตะวันตกอย่างรุนแรง เมื่อมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการมณฑลกวางตุ้ง เอี้ยะหมิงเซิน ก็ไม่ยอมติดต่อกับชาวต่างประเทศโดยตรง ทำให้กึ่งฮูลชาวตะวันตกทั้งหลายเกลียดชังเป็นอันมาก

เมื่อเซอร์จอห์น เบาว์ริง มาดำรงตำแหน่งแทนได้เรียกร้องสิทธิที่จะเข้าเมืองกวางโจวอีก เอี้ยะหมิงเซินปฏิเสธ เมื่อสงครามไครเมียสิ้นสุดลง อังกฤษกับฝรั่งเศสก็ตกลงกันว่า จะต้องจัดการกับผู้ว่าราชการมณฑลกวางตุ้งคนนี้ในขั้นเด็ดขาด ประกอบกับในปี ค.ศ.1856 นั้น ครบกำหนดที่จะต้องแก้ไขสนธิสัญญากงหนานกิงระหว่างกันตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญา ทางอังกฤษและฝรั่งเศสจึงเห็นว่า การขอแก้ไขสนธิสัญญาเป็นข้ออ้างที่เหมาะสมที่จะส่งสอนรัฐบาลแมนจูอีกสักครั้ง

อย่างไรก็ตามเมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสต้องการที่จะหาเรื่องกับจีน ไม่ว่าจะมิเรื่องแก้ไขสนธิสัญญาหรือไม่ ก็หาเหตุอันยกขึ้นเป็นข้ออ้างได้ พอดีกับในเดือนตุลาคม ค.ศ.1856 เจ้าหน้าที่ที่กวางโจวได้เข้าไปจับลูกเรือชาวจีนในเรือแอร์ไวร์จำนวนสิบสองคน ในข้อหาเป็นโจรสลัดและลักลอบขนส่งสินค้าหนีภาษี เรือลำนี้แม้ว่าเจ้าของเรือจะเป็นชาวจีน แต่ก็ได้จดทะเบียนไว้ที่

ฮ่องกง มีกัปตันเป็นชาวอังกฤษและกัปตันอังกฤษด้วย ความจริงทะเลเบียนเรือขาดอายุแล้ว แต่ทางอังกฤษต้องการที่จะเอาเรื่องกับจีนให้ถึงที่สุด แฮร์รีบาร์คลีย์ กงสุลอังกฤษที่กวางโจวก็ยื่นประท้วงไปถึงเอี้ยะหมิงเซิน กล่าวหาว่า การที่เจ้าหน้าที่จีนลดธงของอังกฤษลงนั้นเป็นการสบประมาทอย่างใหญ่หลวง ไม่อาจให้อภัยได้ทางจีนจะต้องขอมา เอี้ยะหมิงเซิน ยอมคืนตัวลูกเรือทั้ง 12 คน แต่ไม่ยอมขอขมา ทางอังกฤษจึงถือว่าทางจีนให้คำตอบไม่เป็นที่พอใจ ในวันที่ 23 ตุลาคม กองทหารอังกฤษก็เข้ายึดบ่อนต่าง ๆ ที่หวงฝู เมื่อเอี้ยะหมิงเซินขอทราบเหตุผล แฮร์รีบาร์คลีย์ ตอบว่าจะไม่ยอมพูดอะไรด้วยทั้งสิ้นจนกว่าตนจะได้เข้าไปในกวางโจวแล้ว เอี้ยะหมิงเซินไม่ยินยอม ปรากฏว่าในวันที่ 27 ตุลาคม กองทหารอังกฤษประมาณ 1,000 คน ได้บุกเข้าไปในกวางโจว เจตนาของทางฝ่ายอังกฤษนั้นไม่ต้องการจะยึดเมืองไว้ แต่ต้องการจะข่มขู่ให้ เอี้ยะหมิงเซินยอมจำนน จึงได้ถอนกำลังกลับภายในเวลาไม่นาน แต่ชาวกวางโจวกำลังอยู่ในภาวะเคียดแค้นอังกฤษอย่างรุนแรง ได้บุกเข้าทำลายและเผาคลังสินค้าตลอดจนบ้านเรือนในเขตของชาวตะวันตก บังเอิญในเดือนพฤษภาคม ค.ศ.1857 เกิดขบถครั้งใหญ่ขึ้นในอินเดีย กำลังสำคัญของอังกฤษต้องโยกย้ายไปปราบขบถในอินเดีย เหตุร้ายแรงถึงขั้นลี้ภัยจึงระงับไปอีกชั่วระยะหนึ่ง

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ในฝรั่งเศสเอง นโปเลียนที่สาม เพิ่งจะกุมอำนาจการปกครอง ต้องการที่จะแสดงแสนยานุภาพ เพื่อให้พ้อคำและนักอุตสาหกรรมภายในประเทศสนับสนุนตน พอดีกับมีเหตุร้ายเกิดขึ้นภายในจีน คือ มิชชันนารีฝรั่งเศสผู้หนึ่ง ชื่อ ชิปดาแลน ถูกชาวจีนฆ่าตาย ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1856 ในเขตกวางซี รัฐบาลของนโปเลียนที่สาม จึงถือเอาเรื่องนี้เป็นมูลเหตุที่จะร่วมมือกับอังกฤษเพื่อข่มขู่อาณาจักรจีน ฝรั่งเศสได้ให้คำมั่นต่ออังกฤษว่าจะยกกองทหารมาร่วมมือกับอังกฤษ ดังนั้น เมื่อทางอังกฤษปราบขบถในอินเดียได้แล้ว ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1857 กองทหารอังกฤษ-ฝรั่งเศสได้มาชุมนุมกันที่ฮ่องกง และได้ยื่นคำขาดไปยังเอี้ยะหมิงเซินเรียกร้องให้มีการแก้ไขสนธิสัญญา ให้หัดใช้คำปฏิกรรมสงคราม และจะต้องยินยอมให้ชาวตะวันตกเข้าไปในกวางโจวด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงสิ้นเดือนธันวาคม กองทหารอังกฤษ-ฝรั่งเศสก็บุกเข้ายึดกวางโจวได้

สำหรับอังกฤษและฝรั่งเศสนั้น การยึดกวางโจวเป็นแต่เพียงก้าวแรกเท่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ที่ การยอมจำนนของจักรพรรดิแมนจู ที่กรุงปักกิ่ง อย่างไรก็ตาม จนถึงขณะนั้นราชสำนักแมนจูยังไม่ตระหนักถึงความร้ายแรงของสถานการณ์ ด้วยเหตุนี้ เมื่ออังกฤษและฝรั่งเศสหันมา เชื้อเชิญสหรัฐอเมริกาและรัสเซียให้ร่วมมือกันส่งปืนทักไปถึงองคมนตรีของราชสำนักแมนจู ขอให้ส่งผู้แทนพระองค์ผู้มียศมา เจรจากันที่เซียงไฮ้ จักรพรรดิเสียนฟงเองไม่ทรงทราบถึงเจตนาที่แท้จริงของประเทศตะวันตกว่ามีเช่นไร จึงรับสั่งมาว่า ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ขึ้นผู้ใหญ่ที่กรุงปักกิ่ง หากเป็นหน้าที่ของข้าราชการแถวบริเวณชายแดนที่จะ เจรจากด้วย

เมื่อได้รับคำตบสั่งกล่าว อังกฤษและฝรั่งเศสก็เห็นเป็นข้ออ้างอันดีที่จะได้ยกทัพบุกเมืองหลวง โดยในเดือนเมษายน ทั้งสองประเทศก็ยกทัพเรือจากเซียงไฮ้ขึ้นไปยังปากแม่น้ำเป่ย์เหอ มีทูตสหรัฐอเมริกาและรัสเซียร่วมไปด้วย บุกเข้ายึดป้อมต่าง ๆ ที่ต้าตู ในวันที่ 20 พฤษภาคม เมื่อจักรพรรดิแมนจูทราบข่าวก็ตกใจ จึงได้ส่งก๊วยเหลียง ราชเลขาญการ กับชวาชานะ เสนาบดีกระทรวงข้าราชการ เป็นตัวแทนผู้มียศมา เจรจากที่เทียนลัน แต่ตามความจริงไม่ได้มีการเจรจากันแต่อย่างใด ผู้แทนของรัฐบาลอังกฤษ คือ ลอร์ดเอลกินและ ผู้แทนรัฐบาลฝรั่งเศส คือ บารอนนารอส ได้ร่างสนธิสัญญาเสร็จแล้ว สำหรับอังกฤษมี 56 รายการ ฝรั่งเศสมี 42 ข้อ ผู้แทนรัฐบาลแมนจูไม่มีทางเลือกอื่นให้เสียอก นอกจากจะต้องลงนามในสัญญาซึ่งเรียกกันว่า สัญญาเทียนลัน กับมหาอำนาจทั้งสอง เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ.1858

ทางฝ่ายราชสำนักแมนจู หลังจากถูกบังคับให้ลงนามสัญญาที่เทียนลันภายใต้ปากกระบอกปืนแล้ว รู้สึกอับอายศอศลุทั่วหน้ากัน ในทันทีที่กองทัพเรืออังกฤษ-ฝรั่งเศส ถอนกำลังออกจากต้าตู เงินเกื้ออะหลินซิน แม่ทัพชาวมองโกลได้รับคำสั่งจากจักรพรรดิให้ซ่อมแซมปรับปรุงแนวป้องกันทางทหารรอบเมืองเทียนลัน จะใช้เป็นปราการสกัดกันเรือรบที่บุกเข้ามาทางแม่น้ำเป่ย์เหอ เพื่อว่าปักกิ่งเมืองหลวงจะได้ไม่ต้องถูกคุกคามอีกต่อไป ทางอังกฤษและฝรั่งเศส เข้าใจไปว่า พฤติการณ์ดังกล่าวเป็นการถ่วงเวลาไม่ยินยอมให้สัตยาบันสนธิสัญญาเทียนลันที่เพิ่งจะได้ลงนามกัน ในเดือนมิถุนายน ค.ศ.1858 จึงได้ส่งกองทัพเรือของตนบุกเข้ามาทางแม่น้ำเป่ย์เหออีก เงินเกื้ออะหลินซิน จึงสั่งปืนตามป้อมแม่น้ำสองฝั่งระดมยิง ทำให้เรือรบอังกฤษ-ฝรั่งเศสเสียหายหลายลำ ต้องถอนกำลังไปทางใต้ ทางราชสำนักแมนจูพากันตอกตีใจ เข้าใจว่าชาวต่างประเทศไม่กล้าบุกรุก

เข้ามาอีก แต่ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1860 กองทัพอังกฤษ-ฝรั่งเศสก็เคลื่อนกำลังเข้ามาแล้ว ยกไปขึ้นบกที่เป่ย์ถาง เงินเกี้ยวหลินชินระดมกำลังเข้าต่อต้านอย่างเต็มที่ แต่ก็ต้องถูกบีบให้ถอย วนไปเรื่อย ๆ จนผลที่สุดกองทัพอังกฤษ-ฝรั่งเศสก็รุกไปถึงกรุงปักกิ่งในเดือนกันยายน แต่ก่อนจะบุกเข้าถึงกรุงปักกิ่ง กองทัพอังกฤษ-ฝรั่งเศสก็ได้เข้าปล้นสะดมพระราชวังฤดูร้อนหยวนหมิงหยวน ซึ่งมีทรัพย์สินสมบัติอันมีค่ามากมายประมาณค่าไม่ได้ และเมื่อปล้นสะดมเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว ลอร์ด เอลกิน ก็สั่งให้เผาทิ้งเสีย

จักรพรรดิเสียนฟงต้องลี้ภัยไปประทับอยู่เยอเหอ โดยมอบอำนาจให้พระอนุชา คือ เจ้าชายกง เป็นผู้เจรจาเกี่ยวกับฝ่ายตะวันตกแทน ความจริงก็ไม่ได้เจรจาอะไร นอกจากยอมตาม คำบงการของทูตอังกฤษและฝรั่งเศส แล้วก็ลงนามใน "อนุสัญญากรุงปักกิ่ง" แต่โดยดีเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม ค.ศ.1860 (Convention of Peking 1860)

สาระสำคัญของอนุสัญญาปักกิ่ง ปี ค.ศ.1860 มีดังนี้

1. ให้มีเอกอัครราชทูตต่างประเทศประจำกรุงปักกิ่ง และให้สถานที่พักประจำในเมืองปักกิ่งด้วย
2. ยกดินแดนฝั่งเกาลุน (คาบสมุทรเกาลุน) ส่วนหนึ่ง และหมู่เกาะสโตนส์เตอร์รี่ให้ อังกฤษเป็นการถาวร เพื่ออังกฤษจะใช้เป็นฐานทัพ
3. จีนเปิดเมืองเทียนสินให้เป็นเมืองท่า
4. การขนส่งและการเดินทางของกุลิจีนไปอื่นไม่ถือว่าผิดกฎหมาย
5. ให้จีนคืนทรัพย์สินของมิชชันนารีคาทอลิกทั้งหมดที่จีนยึดไว้ตั้งแต่ ปี ค.ศ.1724
6. จีนต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามเพิ่มขึ้น (จาก 4 ล้านตำลึง เป็น 8 ล้านตำลึง)
7. จีนต้องตั้งสำนักงานติดต่อกับต่างประเทศในฐานะเท่าเทียมกัน

ต่อมาในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1860-1894 ได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายภายในจีน เช่นขบถต่าง ๆ เช่น ขบถญวนนาน (ค.ศ.1860-1873) ขบถซินเกียง (ค.ศ.1866) ขบถมะหะหมัด (ค.ศ.1862-1873) และขบถที่สำคัญและก่อความเสียหายให้กับรัฐบาลมากที่สุดคือ ขบถไท่ผิง

(ค.ศ.1850-1864) ทำให้รัฐบาลแมนจูอ่อนแอลง และสังคมจีนเองมีความเสื่อมโทรมโดยทั่วไป เมื่อมีสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ในระหว่างปี ค.ศ.1894-1895 จีนจึงพ่ายแพ้แก่ญี่ปุ่น และต้องลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพ "สนธิสัญญาชิโมโนเซกิ" (Treaty of Shimonoseki of 1895) เมื่อวันที่ 17 เมษายน ค.ศ.1895

เมื่อจีนเปิดเผยตนเองต่อโลกว่าอ่อนแออย่างที่สุด ข้าราชการทุจริตคอร์รัปชัน ตั้งแต่ระดับสูงสุดลงมา เป็นโอกาสให้ชาติตะวันตกที่เข้มแข็งกว่าทั้งหลายทำการแบ่งแยกดินแดนจีนตามอำเภอใจโดยวิธีเข้าเพื่อทำการต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นฐานทัพ สร้างที่อยู่อาศัย สร้างท่าเรือ ค้าขาย เป็นโกดังสินค้าและอื่น ๆ ตามต้องการ หรือการขอลิขิตสร้างเขตอิทธิพล โดยขออนุญาตจากจีนให้มีสิทธิทางการค้า หรือผูกขาดสิทธิบางอย่างเหนือดินแดนส่วนใดส่วนหนึ่งของจีน หรือการขอลิขิตในการสร้างเส้นทางคมนาคม เป็นต้น โดยได้กำหนดไว้ในข้อตกลงระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ข้อตกลงระหว่างเยอรมนีกับจีน ค.ศ.1895 ข้อตกลงระหว่างรัสเซียกับจีน ค.ศ.1896 ข้อตกลงระหว่างฝรั่งเศสกับจีน ค.ศ.1898 ข้อตกลงระหว่างญี่ปุ่นกับจีน ค.ศ.1898 และข้อตกลงระหว่างอังกฤษกับจีน ค.ศ.1898 ที่เรียกว่า "อนุสัญญาปักกิ่ง เมื่อ ปี ค.ศ.1898" (Convention of Peking 1898)

สาระสำคัญของอนุสัญญาปักกิ่ง ปี ค.ศ.1898 มีดังนี้

1. ขอเช่าไหวไฮไหว ซึ่งอยู่ตรงข้ามพอร์ตอาเธอร์เป็นฐานทัพเรือ นานตราบเท่าที่ รัสเซียยังอยู่ที่นั่น
2. จีนต้องไม่ให้ใครเข้ามามีอิทธิพลในเซี่ยงไฮ้ และบริเวณลุ่มน้ำยางซี อันเป็นเขตความสนใจของอังกฤษ
3. จีนให้สัญญาว่าจะแต่งตั้งคนในบังคับอังกฤษเป็นผู้ตรวจการภาษีจีน (Inspector General of the Maritime Customs) นานตราบเท่าที่อังกฤษยังคงมีผลประโยชน์ทางการค้าในจีนมากกว่าใคร
4. ขอเช่าดินแดนซึ่งเรียกว่า นิวเทอริทอรี (New Territories) ติดต่อกับเขตเกาลูนเป็นเวลา 99 ปี และให้ไว้ในความปกครองของอาณานิคมฮ่องกง

5. จีนต้องรับรองเส้นเขตแดนระหว่างจีนกับพม่าของอังกฤษตามที่อังกฤษเป็นผู้กำหนด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นการชี้ให้เห็นถึงที่มาของอาณาเขตฮ่องกง ซึ่งประกอบด้วย ดินแดน 3 ส่วน คือ เกาะฮ่องกง คาบสมุทรเกาลูน และเขตนิวเทอริทอรี ที่อังกฤษได้ จากจีนซึ่งจีนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามระหว่างกันสองครั้งและเมื่อจีนอ่อนแอภายหลังสงครามจีน-ญี่ปุ่น โดยมีการบังคับให้จีนทำสนธิสัญญาระดับที่กำหนดให้ ยกเกาะฮ่องกงและคาบสมุทรเกาลูน ให้กับอังกฤษเป็นการถาวรตลอดไป รวมถึงให้อังกฤษเช่าดินแดนโดยไม่เสียค่าเช่า คือ นิวเทอริทอรี เป็นเวลา 99 ปี ต่อมารัฐบาลจีนในภายหลังพยายามหาหนทางให้ได้ดินแดนเหล่านี้ กลับคืนมา เพื่อบูรณาการแห่งดินแดนของจีน และจีนมีความชอบธรรมในการทวงคืนดินแดนเหล่านี้คืน เนื่องจาก สนธิสัญญาทั้งสามฉบับที่ทำขึ้นระหว่างอังกฤษกับจีน เป็นสนธิสัญญาที่กระทำขึ้นโดยอังกฤษ บังคับจีน ที่มีลักษณะไม่เท่าเทียมกันระหว่างสองฝ่าย เมื่อจีนต้องการจะเอาดินแดนของตนกลับคืน เป็นเรื่องที่จีนจะพิจารณาว่า จะกระทำโดยการเข้ากำลังเข้ายึดคืนเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย หรือ เรียกร้องให้อังกฤษคืนให้โดยผ่านกระบวนการเจรจาโดยสันติวิธี

การเมืองการปกครองของฮ่องกง⁴

เมื่ออังกฤษได้ฮ่องกงเป็นอาณานิคมของแล้ว อังกฤษได้ปกครองฮ่องกงในรูปแบบอาณานิคม ที่มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากอาณานิคมแห่งอื่น ๆ กล่าวคือ ฮ่องกงจะมีการปกครองตนเองบางด้าน

⁴ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Brian Hook, "The Government of Hong Kong Change within Tradition," Hong Kong Briefing (London, School of Oriental and African Studies, Contemporary China Institute, 1983) pp.491-511 และ "Constitution and Administration," Hong Kong 1982 : A Review of 1981 (Hong Kong : The Government Printer, 1982), pp.241-254.

ยกเว้นในด้านที่อังกฤษถือว่าเป็นอำนาจอธิปไตยของอังกฤษเหนือฮ่องกง คือ

1. อำนาจในการแต่งตั้ง และถอดถอนผู้ว่าการ
2. อำนาจในการแต่งตั้งผู้พิพากษาอาวุโส (senior judiciary)
3. อำนาจการยับยั้งกฎหมาย
4. อำนาจใช้ร่างพิเศษของกฎหมายว่าด้วยรัฐสภาและข้อบังคับ (Acts of Parliament and Orders) ในสภาต่อฮ่องกง
5. อำนาจในการรับผิดชอบด้านการต่างประเทศ (external affairs)

ยกเว้นความสัมพันธ์ด้านการค้าซึ่งจะอยู่ในขอบข่ายความรับผิดชอบของฮ่องกง

รัฐบาลฮ่องกงทำหน้าที่บริหารฮ่องกง โดยรูปแบบของรัฐบาลจัดองค์กรตามแบบที่ใช้ใน อาณานิคมของอังกฤษ โดยมีหัวหน้ารัฐบาลคือ ผู้ว่าการ (Governor) ได้รับการแต่งตั้งมาจาก อังกฤษ มีองค์กรที่ปรึกษาของรัฐบาลสององค์กร คือ สภการบริหาร (Executive Council) และสภานิติบัญญัติ (Legislative Council) สมาชิกทั้งสองสภาจะได้รับการแต่งตั้งจาก ผู้ว่าการฮ่องกง โดยกระทำตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของ อังกฤษ นโยบายของรัฐบาลอังกฤษที่มีต่อฮ่องกง คือ ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญพื้นฐาน (no fundamental constitutional changes) ในทุกกรณี คือ ไม่ให้มีแรงกดดันจาก ประชาชน (no popular pressure) ไม่มีการเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรกลางทั้งสอง โดย สมาชิกจะประกอบด้วย ข้าราชการระดับสูง ทั้งโดยตำแหน่งและโดยการแต่งตั้ง และตัวแทนฝ่าย เอกชนที่ได้รับแต่งตั้ง ดังนั้น การทำงานของรัฐบาลฮ่องกงเป็นไปในลักษณะของระบอบราชการ

ผู้ว่าการ (Governor)

ผู้ว่าการ เป็นตัวแทนของสมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษ ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารัฐบาล และเป็นประธานในที่ประชุมของสภการบริหารและสภานิติบัญญัติ สำหรับผู้ว่าการฮ่องกง ในช่วง เวลาการเจรจาเกี่ยวกับอนาคตของฮ่องกง ระหว่างจีนกับอังกฤษ ในช่วงปี ค.ศ.1982-1984

คือ เซอร์ เอ็ดเวิร์ด ยู๊ด (Sir Edward Youde)

อำนาจหน้าที่ของผู้ว่าการ มีดังนี้ คือ เป็นผู้นำเหล่าทัพ (Commander in Chief) และทำหน้าที่ดูแลกฎหมายต่าง ๆ ที่ได้รับการขึ้นมาจากสมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษ หรือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ (The Secretary of State) อำนาจของผู้ว่าการจะเกี่ยวกับการออกกฎหมาย การจัดระเบียบเรื่องที่ดิน การแต่งตั้งผู้พิพากษาของศาลและข้าราชการ การอภัยโทษ และการกำหนดระยะเวลาการทำงานของผู้พิพากษาศาลสูงและศาลเขต (Supreme and District Court Judges) และหน้าที่ที่สำคัญ คือ ผู้ว่าการจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับสองสภา คือ สภานิติบัญญัติ และสภาบริหารในด้านการประณีประนอม การใช้ อำนาจ และการปฏิบัติการของทั้งสองสภา โดยอำนาจและการปฏิบัติการจะกำหนดไว้ในกฎหมายและกฎข้อบังคับของอาณานิคม (Colonial Regulations) และร่างกฎหมายทุกฉบับที่ผ่านสภานิติบัญญัติจะต้อง ได้รับการยินยอมจากผู้ว่าการก่อนบังคับใช้เป็นกฎหมายต่อไป

สภาบริหาร (Executive Council : Exco)

สภาบริหาร มีสมาชิกทั้งสิ้น 15 คน ประกอบด้วย ข้าราชการโดยตำแหน่ง 5 คน และสมาชิกที่อื่น ๆ ที่ได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษ หรือผู้ว่าการโดยการขึ้นมาจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ อีก 10 คน (ข้าราชการ 1 คน และสมาชิกที่เป็นตัวแทนฝ่ายเอกชน 9 คน) ข้าราชการโดยตำแหน่ง 5 คน ประกอบด้วย ประธานสภาบริหารฮ่องกง (Chief Secretary) ผู้บังคับการกองกำลังอังกฤษในฮ่องกง (Commander British Forces) สมาชิกสภาบริหารฮ่องกงที่รับผิดชอบด้านการคลัง (Financial Secretary) อธิบดีกรมอัยการ (Attorney General) และ สมาชิกสภาบริหารฮ่องกงที่รับผิดชอบด้านมหาดไทย (Secretary for Home Affairs)

สภาบริหารจะประชุมอาทิตย์ละหนึ่งครั้งตลอดปี โดยสภาบริหารจะทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ว่าการ โดยผู้ว่าการจะปรึกษารื้อกับสภาบริหารในนโยบายสำคัญทุกเรื่อง ยกเว้นกรณีฉุกเฉินที่ผู้ว่าการจะกระทำการโดยปราศจากการปรึกษารื้อกับสภาบริหาร แต่ผู้ว่าการจะต้อง

อธิบายสิ่งที่กระทำแก่สภาบริหารทันทีที่เป็นไปได้

ผู้ว่าการจะนำคำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ของสภาบริหารไปพิจารณา หากผู้ว่าการคัดค้านใจตรงข้ามคำแนะนำของสมาชิกส่วนใหญ่ของสภา ผู้ว่าการจะต้องรายงานเหตุผลกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ

สภาบริหารจะนำเสนอร่างกฎหมายต่าง ๆ ให้แก่สภานิติบัญญัติพิจารณา

สภานิติบัญญัติ (Legislative Council : Legco)

สภานิติบัญญัติ จะมีสมาชิกสูงสุดไม่เกิน 61 คน ซึ่งจะประกอบด้วย ข้าราชการโดยตำแหน่ง 4 คน คือ ประธานสภาบริหารฮ่องกง สมาชิกสภาบริหารฮ่องกงที่รับผิดชอบด้านการคลัง อธิบดีกรมอัยการ และสมาชิกสภาบริหารฮ่องกงที่รับผิดชอบด้านมหาดไทย ข้าราชการอื่น ๆ 21 คน และตัวแทนฝ่ายเอกชน 27 คน สมาชิกทุกคนยกเว้นผู้ว่าการและข้าราชการโดยตำแหน่ง จะได้รับแต่งตั้งจากสมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษ หรือผู้ว่าการตามการชี้แนะของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ ไม่มีสมาชิกสภาในที่นี้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน

สภานิติบัญญัติจะประชุม 2 อาทิตย์ต่อครั้งตลอดปี หน้าที่สำคัญของสภานิติบัญญัติ คือ ออกกฎหมายและควบคุมการใช้จ่ายในงบประมาณแผ่นดิน ร่างกฎหมายที่ผ่านสภานิติบัญญัติแล้วจะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ว่าการก่อนประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป สมเด็จพระราชินีแห่งอังกฤษมีอำนาจในการยังยั้งกฎหมายของสภานิติบัญญัติที่ได้รับความยินยอมจากผู้ว่าการแล้วได้ (แต่อำนาจนี้ไม่ได้ใช้มาเป็นเวลานานแล้ว)

ด้านการคลังและงบประมาณแผ่นดิน สภานิติบัญญัติจะตั้งคณะกรรมการการคลัง (Finance Committee) ทำหน้าที่พิจารณางบประมาณด้านต่าง ๆ

การบริหารงานของรัฐบาลฮ่องกงส่วนกลางจะแบ่งเป็น ฝ่าย (branches) กรม (departments) และหน่วยงานย่อย (agencies) ปัจจุบันนี้มี 15 ฝ่าย โดยมีหัวหน้าฝ่ายเป็นระดับสมาชิกสภาบริหารฮ่องกงที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ (Secretary) กรม และหน่วยงาน

ย่อยด้านต่าง ๆ อีก 55 หน่วย หัวหน้าฝ่ายบริหารของรัฐบาล คือ ประธานสภาบริหาร (Chief Secretary) ทุกฝ่ายจะจัดตั้งสำนักเลขาธิการ (Government Secretariat) ซึ่งทำการวางระบบและส่งผ่านนโยบายของรัฐบาล ยกเว้นกรมตรวจสอบเงิน (Audit Department) คณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption : ICAC) กรมตุลาการ (Judiciary) และกรมกฎหมาย (Legal Department) โดยกรมตรวจสอบและคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชันมีอิสระในการรายงานผลการดำเนินงานโดยตรงแก่ผู้ว่าการ กรมตุลาการ จะเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าศาล (Chief Justice) และตามประเพณีของอังกฤษ กรมตุลาการจะดำเนินงานโดยอิสระจากองค์การด้านบริหารและนิติบัญญัติของรัฐบาล กรมกฎหมายจะเป็นความรับผิดชอบของอธิบดีกรมอัยการ ระบบกฎหมายและการดำเนินงานของศาลจะมีพื้นฐานมาจากอังกฤษ ที่ปรึกษาทางการเมือง (Political Adviser) จะเสนอแนะในด้านกิจการต่างประเทศ (External Affairs) ที่ปรึกษาทางการเมืองจะเป็นตำแหน่งรองจากกระทรวงต่างประเทศและเครือจักรภพของอังกฤษ

สมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ (Unofficial Members of Executive and Legislative Council : UMELCO)

สมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ (UMELCO) มีฐานะเป็นสมาชิกชั้นนำของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการบริหารฮ่องกง โดยจะทำหน้าที่จัดระเบียบนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล มีส่วนร่วมในการออกกฎหมาย พิจารณาข้อร้องทุกข์ของสมาชิกชุมชนที่มีต่อการพัฒนาต่าง ๆ และควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลให้สัมฤทธิ์ผล

สมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ (UMELCO) เนื่องจากมีฐานะเป็นตัวแทนชุมชนทั่วไป จึงมีสมาชิกกว่า 300 ที่นั่ง จากคณะกรรมการและกรมการบริหารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจการภายในชุมชนนอกสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ

สำนักงานของสมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ (UMELCO Office) จะจัดการบริการด้านการบริหาร ให้ความสะดวกในการวิจัยต่างๆ และรับเรื่องราว

ร้องทุกข์ต่าง ๆ จากประชาชน ในแต่ละปีสมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ จะพิจารณาดำเนินการเรื่องร่ำร้องทุกข์ เรื่องการดำเนินการและนโยบายของรัฐบาล เป็นร้อยเรื่อง โดยจัดเรื่องร่ำร้องทุกข์ส่งไปยังกรมกองที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ เรื่องใดสำคัญก็ส่งเข้าเป็นบันทึกของรัฐบาลและข้าราชการระดับสูง บางครั้งอาจจำเป็นต้องส่งเรื่องร้องทุกข์บางเรื่องเข้าสู่สภาบริหารหรือสภานิติบัญญัติทำการพิจารณา การทำงานของสมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนและสภานิติบัญญัติ เช่น สมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติของกลุ่มตำรวจ (UMELCO Police Group) ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นตัวแทนฝ่ายเอกชน 7 คน และอธิบดีกรมอัยการจะเป็นผู้ควบคุมเรื่องร่ำร้องทุกข์ ในส่วนที่เป็นเรื่องร่ำร้องทุกข์ต่อกรมตำรวจ หรือคณะกรรมการร้องทุกข์ของคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน (Independent Commission Against Corruption : ICAC Complaints Committee) ประกอบด้วย ตัวแทนฝ่ายเอกชน 6 คน และอธิบดีกรมอัยการ ทำหน้าที่ควบคุมการจัดการเรื่องร่ำร้องทุกข์ที่มีต่อคณะกรรมการอิสระต่อต้านการคอร์รัปชัน เป็นต้น

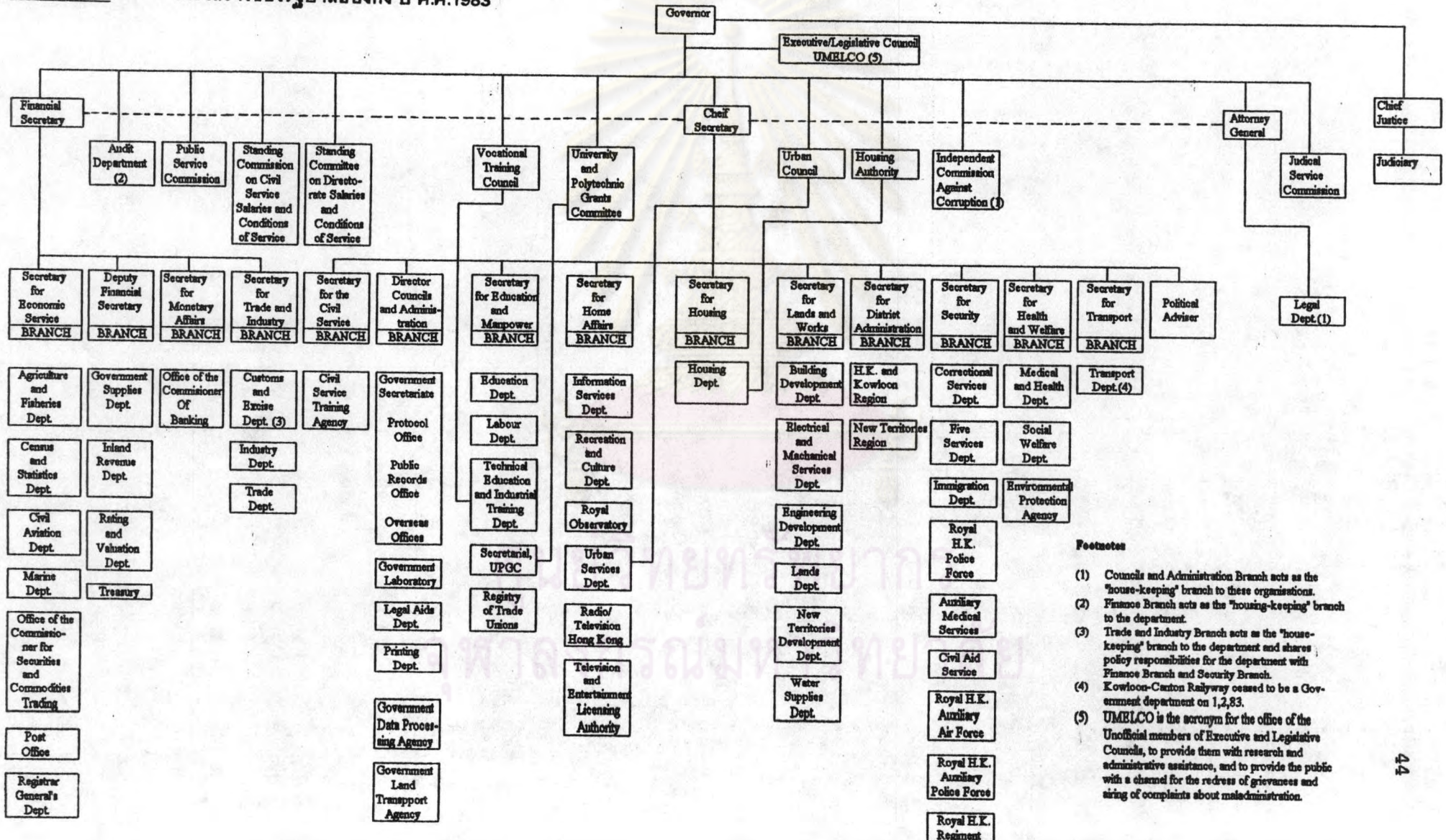
นอกจากนี้ การทำงานของสมาชิกฝ่ายตัวแทนเอกชนของสภาบริหารและสภานิติบัญญัติ (UMELCO) จะใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่เป็นทางการ (informal groups) ทำหน้าที่ตรวจสอบร่างกฎหมาย และข้อเสนอต่าง ๆ สำหรับนโยบายใหม่ และหากเป็นนโยบายสำคัญ กลุ่มเหล่านี้จะอภิปรายกันอย่างกว้างขวางกับสมาชิกผู้สนใจ และข้าราชการของรัฐบาล แต่ไม่บ่อยครั้งนักที่จะมีผลในการแก้ไขนโยบายใหม่ที่เสนอหรือแก้ไขกฎหมายได้

ความสัมพันธ์ระหว่าง องค์กรกลาง ฝ่าย กรม และหน่วยงานย่อยต่างๆ แสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 1

การปรึกษาหารือในกระบวนการกำหนดนโยบาย และกระบวนการออกกฎหมายจะแสดงให้เห็นในแผนภาพที่ 2 และแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 1

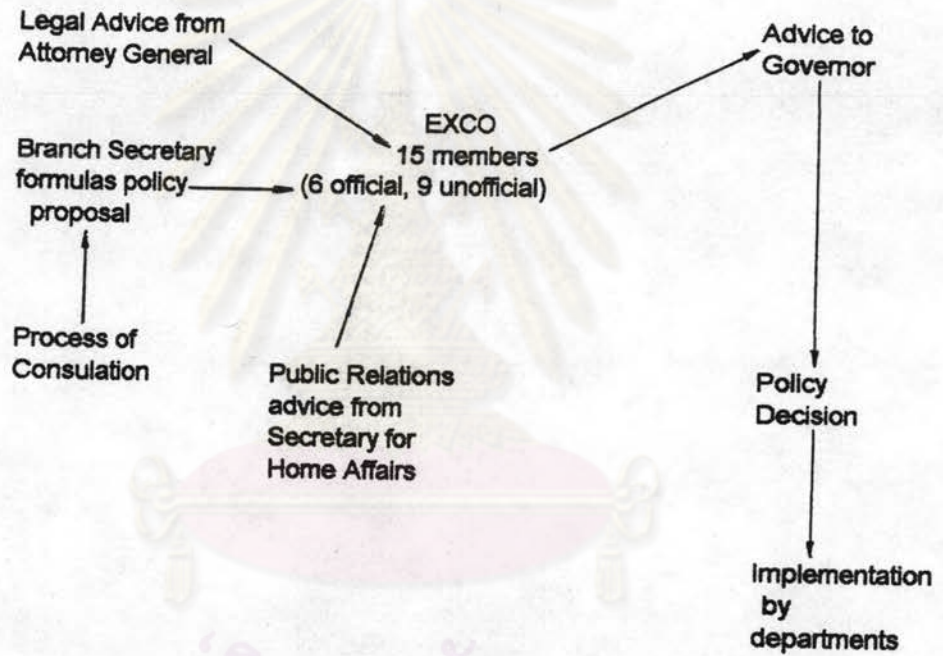
โครงสร้างของรัฐบาลฮ่องกง ปี ค.ศ.1983

Footnotes

- (1) Councils and Administration Branch acts as the "house-keeping" branch to these organisations.
- (2) Finance Branch acts as the "housing-keeping" branch to the department.
- (3) Trade and Industry Branch acts as the "house-keeping" branch to the department and shares policy responsibilities for the department with Finance Branch and Security Branch.
- (4) Kowloon-Canton Railway ceased to be a Government department on 1,2,83.
- (5) UMELCO is the acronym for the office of the Unofficial members of Executive and Legislative Councils, to provide them with research and administrative assistance, and to provide the public with a channel for the redress of grievances and airing of complaints about maladministration.

แผนภาพที่ 2 กระบวนการกำหนดนโยบายของฮ่องกง

Source : Melinda J.Parsons (ed.), Hong Kong 1983: A Review of 1982 (Hong Kong: The Government Printer, 1983), Chap.22, "Consulation and administratrimon", pp.252-68.

ศูนย์วิทยุพัชราภรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3

กระบวนการนิติบัญญัติของฮ่องกง

Crown decides
whether to disallow
the ordinance

Governor gives
assent

Legco debates
bill

Exco advises Governor
whether draft legislation
should be presented
to lego as a bill

Attorney General
drafts legislation

Branch secretary
defines main points
of the legislation

Process of consultation

*At Governor giving assent,
bill becomes an
ordinance and takes
effect subject to not being
disallowed by the crown.*

*50 members (27 unofficial,
23 official) presided over
Parliament.*

ศูนย์วิจัยสุขภาพกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองลงมาจากการบริหารส่วนกลาง จะมี สภาเมือง (Urban Council) สำหรับเขตเมือง สมาชิกสภาบริหารที่รับผิดชอบสำหรับเขตนิเวศหรือ (Secretary) และเจ้าหน้าที่ประจำเขตต่าง ๆ (District Officers) โดยทั้งสามหน่วยงานมีหน้าที่ในด้านการบริหารงานทั่วไปของเขตต่าง ๆ และประสานงานกับหน่วยงานด้วยตนเอง ในการพัฒนาท้องถิ่นแต่ละแห่ง จึงจะยกตัวอย่างการทำงานของสภาเมือง

สภาเมือง (Urban Council: Urbco)

สภาเมือง เป็นหน่วยงานที่มีการจัดเก็บภาษีเป็นของตนเอง โดยรายได้จะมาจาก การเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดิน ค่าใบอนุญาตต่าง ๆ สภาเมือง ประกอบด้วยสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้ง 15 คน และจากการแต่งตั้ง 15 คน ซึ่งจะรับผิดชอบในด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ตลาดโรงฆ่าสัตว์ สถานที่หย่อนใจต่าง ๆ โรงละคร ห้องสมุด ใบอนุญาตการแสดง ใบอนุญาตสุรา รวมถึงการออกใบอนุญาตให้กับผู้ค้าตามทางเท้า สำหรับการจัดการธุรกิจประจำวัน จะมีคณะกรรมการและคณะกรรมการย่อยที่เลือกสรรไว้ดำเนินงานตามหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ข้างต้น

โดยสรุป การปกครองฮ่องกงเป็นแบบอาณานิคมดั้งเดิม (traditional crown colony) คือ รัฐบาลอังกฤษจะเป็นผู้แต่งตั้งผู้ว่าการปกครอง และผู้ว่าการจะแต่งตั้งข้าราชการตำแหน่งสูง และองค์กรที่ให้คำปรึกษา โดยได้รับคำแนะนำจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ ดังนั้น การบริหารงานของรัฐบาลฮ่องกงจึงดำเนินการโดยผู้แทนที่มาจากแต่งตั้ง และข้าราชการประจำเป็นหลัก และหลีกเลี่ยงมิให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมือง ในการอภิปรายปัญหาสาธารณะ (public debate) ประกอบกับประชาชนฮ่องกงส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อพยพมาจากจีน เพื่อหลีกเลี่ยงสงครามกลางเมือง และผลกระทบจากสงครามดังกล่าว ยิ่งทำให้ประชาชนฮ่องกงไม่มีการเคลื่อนไหวเพื่อแยกตัวเป็นอิสระ (independent movement) เพราะขาดตัวแทนของชุมชนที่จะเป็นผู้นำที่มีบารมี (charismatic leader) พรรคการเมืองที่มีอยู่ในฮ่องกงก็ไม่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายทางการเมืองใด ๆ

โดยตรง แต่พรรคการเมืองจะร่วมมือกับเครือข่ายงานของคณะกรรมการมาธิการ คณะกรรมการต่าง ๆ ประมาณ 320 ชุด โดยสมาชิกของคณะกรรมการมาธิการและคณะกรรมการเหล่านี้จะเป็นบุคคลที่รัฐบาล เลือกสรร และเชื้อเชิญจากพรรคการเมืองต่าง ๆ เข้ามาทำงาน เพื่อให้การสนับสนุนในกระบวนการ คัดลึนใจของรัฐบาล ระบบนี้เรียกว่า "ระบบความร่วมมือ" (system of collaboration) ที่ อนุญาตให้มีการปรึกษาหารือ (consultation) และการอธิบาย (explanation) ระหว่างรัฐบาล กับคณะกรรมการมาธิการและคณะกรรมการข้างต้น รวมถึงกลุ่มต่าง ๆ หรือปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้ ระบบนี้มีลักษณะของ "รัฐบาลโดยความยินยอม โดยการปรึกษาหารือ โดยการอภิปราย โดยการ เห็นพ้อง หรือโดยการประนีประนอม" (government by consent, consultation, discussion, consensus or compromise)

จากแผนภาพที่ 2 และแผนภาพที่ 3 แสดงให้เห็นกระบวนการกำหนดนโยบาย และ กระบวนการออกกฎหมาย ของฮ่องกง ที่มีลักษณะเป็น "ระบบความร่วมมือ" ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่ผู้ที่จะตัดสินว่า จะมึนโยบายใด หรือ มีกฎหมายใด คือ ผู้ว่าการฮ่องกง การบริหาร งานของฮ่องกงจึงเป็นลักษณะการรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลาง และเป็น การตัดสินนโยบายแบบเบื้องบน สู่เบื้องล่าง (top-down decision making process)

การเศรษฐกิจของฮ่องกง

ฮ่องกงมีชื่อเสียงในฐานะเป็นผู้นำด้านการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและเป็นศูนย์กลางการ เงินระหว่างประเทศ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฮ่องกงอยู่ในฐานะเช่นนี้ คือ นโยบายเศรษฐกิจที่เน้น การค้าเสรี (free trade) และวิสาหกิจเสรี (free enterprise) มีแรงงานด้าน อุตสาหกรรม (industrial work-force) มีโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ที่อำนวยความสะดวก ด้านอุตสาหกรรมและการค้า มีท่าเรือทันสมัยและมีประสิทธิภาพและเป็นท่าขนถ่ายสินค้าใหญ่เป็น อันดับสามของโลก มีการติดต่อสื่อสารโทรคมนาคมไปได้ทั่วโลกอย่างมีประสิทธิภาพ มีท่าอากาศยาน ที่มีการควบคุมการขนถ่ายสินค้าด้วยระบบคอมพิวเตอร์อยู่ใจกลางเมือง และที่สำคัญ คือ ไม่มี การเก็บภาษีสินค้านำเข้า (no import tariffs) และภาษีรายได้ (revenue duties) โดย

จะเก็บเฉพาะสินค้าใบยาสูบ เครื่องดื่มประเภทแอลกอฮอล์ เมทิลแอลกอฮอล์ และน้ำมันประเภทไฮโดรคาร์บอน ยานพาหนะประเภทใช้เครื่องยนต์จะเสียภาษีในการจดทะเบียนครั้งแรก ยกเว้นรถประจำทาง

นอกเหนือจากการจัดหาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งที่ผ่านบริการโดยตรง หรือโดยความร่วมมือกับบริษัทเอกชนต่าง ๆ ที่ดำเนินงานด้านนี้แล้ว หลักการของรัฐบาลที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดข่ายงานที่มั่นคง (stable framework) ซึ่งทำให้การค้าและการอุตสาหกรรมดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ รัฐบาลมีนโยบายในการแทรกแซงด้านการค้า และการอุตสาหกรรมน้อยที่สุด รัฐบาลจะแทรกแซงเฉพาะในส่วนที่มีผลกระทบต่อแรงกดดันในด้านความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม และรัฐบาลไม่ให้เงินสนับสนุน (subsidise) การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม และไม่มีการปกป้องตลาดภายในสำหรับสินค้าอุตสาหกรรมดังกล่าวข้างต้นด้วย จึงทำให้ระบบเศรษฐกิจของฮ่องกงเป็นระบบการแข่งขันเสรี

ประชาชนของฮ่องกง⁵

เนื่องจากฮ่องกงมีพื้นที่เพียง 1,066 ตารางกิโลเมตร แต่มีจำนวนประชากรเมื่อสิ้นปี ค.ศ.1981 ประมาณ 5,207,000 คน และมีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 4,760 คน ต่อตารางกิโลเมตร ติดอันดับเมืองที่มีประชากรหนาแน่นเมืองหนึ่งของโลก ในปี ค.ศ.1981 ประมาณว่าเป็นประชากรที่เกิดในฮ่องกงร้อยละ 57.2 และประชากรในฮ่องกงเป็นชาวจีนถึงร้อยละ 98.1 เดิมก่อนปี ค.ศ.1949 มีประชากรในฮ่องกงประมาณ 800,000 คน แต่เมื่อถึงปี ค.ศ.1949 มีการหลั่งไหลของชาวจีนเข้ามาในฮ่องกงทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุผลสงครามกลางเมืองในประเทศจีน และผลกระทบจากสงครามดังกล่าว

⁵ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน "Population," Hong Kong 1982 : A Review of 1981 (Hong Kong : The Government Printer, 1982), pp.227-229

ทำให้รัฐบาลอังกฤษต้องทำการควบคุมเขตแดนอย่างเข้มงวด ในการป้องกันการอพยพเข้ามาในฮ่องกง แต่ก็ยังมีการลักลอบหนีเข้าเมืองจากจีนมาสู่ฮ่องกงอย่างผิดกฎหมายอีกมาก นอกจากชาวจีนจากประเทศจีนแล้ว ยังมีผู้อพยพทางเรือจากเวียดนามหลังไหลเข้ามาในฮ่องกงในระหว่างปี 1978-1980 อีกเป็นจำนวนมากเช่นกัน ทำให้จำนวนประชากรของฮ่องกงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นประชากรของฮ่องกงโดยส่วนใหญ่จึงเป็นชาวจีนอพยพ สำหรับประชากรที่เป็นชาวต่างชาติจากประเทศต่าง ๆ ที่มีที่พักอยู่ในฮ่องกงอย่างถาวรและชั่วคราว เมื่อสิ้นปี ค.ศ.1981 มีประมาณ 750,000 คน ประกอบด้วย ชาวอังกฤษ ชาวอเมริกัน ชาวแคนาเดียน ชาวญี่ปุ่น ชาวอินเดีย ชาวปากีสถาน ชาวไทย ชาวสิงคโปร์ ชาวฟิลิปปินส์ เป็นต้น

ลัทธิเสรีภาพของประชาชนฮ่องกง

อังกฤษปกครองฮ่องกงแบบอาณานิคม แม้ไม่ทำให้ประชาชนฮ่องกงมีสิทธิในทางการเมืองขั้นพื้นฐาน คือ การออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเพื่อทำหน้าที่ในทางการเมือง คือ การบริหารฮ่องกง การออกกฎหมาย และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล เพราะด้านการเมืองเป็นอำนาจของอังกฤษในฐานะผู้ปกครองอาณานิคม แต่อังกฤษให้สิทธิเสรีภาพด้านอื่น ๆ ทุกด้านเช่นเดียวกับที่มีในประเทศเสรีนิยมโดยทั่วไป คือ สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สิทธิของบุคคลในการดำรงชีวิต มีเสรีภาพและความปลอดภัยในการดำรงชีวิต ความเสมอภาคทางกฎหมาย การห้ามจับกุมคุมขังและห้ามเนรเทศตามอำเภอใจ สิทธิในการเดินทางโดยเสรี สิทธิในที่อยู่อาศัย สิทธิในสัญชาติ สิทธิในทรัพย์สิน เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสวงหาความรู้ เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในการชุมนุมและการรวมเป็นสมาคม เสรีภาพในการแต่งงาน เป็นต้น และสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการประกันสังคม เสรีภาพในการรวมตัวเป็นสหภาพ สิทธิในการพักผ่อนหย่อนใจ สิทธิในการครองชีพได้อย่างเพียงพอ และสิทธิในการศึกษา เป็นต้น